

למה זה תשאל לשמי? - זהותם של המלאכים בתנ"ך - שוקי רייס

1. רש"י בראשית פרק יח פסוק ב

(ב) והנה שלשה אנשים - אחד לבשר את שרה ואחד להפוך את סדום ואחד לרפאות את אברהם, שאין מלאך אחד עושה שתי שליחויות. תדע לך שכן כל הפרשה הוא מזכירן בלשון רבים (פסוק ח) ויאכלו, (פסוק ט) ויאמרו אליו, ובבשורה נאמר (שם י) ויאמר שוב אשוב אליך, ובהפיכת סדום הוא אומר (יט כב) כי לא אוכל לעשות דבר, (שם כא), לבלתי הפכי. ורפאל שרפא את אברהם הלך משם להציל את לוט, הוא שנאמר (שם יז) ויהי כהוציאם אותם החוצה ויאמר המלט על נפשך, למדת שהאחד היה מציל.

2. רש"י בראשית פרק יח פסוק ג

(ג) ויאמר אזני אם נא וגו' - לגדול שבהם אמר, וקראם כולם אדונים ולגדול אמר אל נא תעבור, וכיון שלא יעבור הוא, יעמדו חבריו עמו, ובלשון זה הוא חול. דבר אחר קודש הוא, והיה אומר להקב"ה להמתין לו עד שירוץ ויכניס את האורחים.

3. רש"י בראשית פרק יח

(א) וירא אליו ה' - היאך? שבאו אליו שלשה אנשים שהיו מלאכים. שבהרבה מקומות כשנראה המלאך קורהו בלשון שכינה כדכתיב כי שמי בקרבנו, שלוחו כמותו. וכן וירא אליו מלאך ה' בלבת אש מתוך הסנה, וכתוב שם וירא ה' כי סר לראות.

4. רש"י בראשית פרק לב

ויאבק איש - ופירשו רבותינו ז"ל שהוא שרו של עשו.

5. תלמוד ירושלמי מסכת ראש השנה פרק א דף נו טור ד /ה"ב

דאמר רבי חנינה שמות חדשי עלו בידם מבבל בראשונה בירח האיתנים...בראשונה בירח בול ... בראשונה בירח זיו...מיכן והילך ויהי בחדש ניסן שנת עשרים ויהי בחדש כסליו שנת עשרים בחדש העשירי הוא חדש טבת רבי שמעון בן לקיש אמר אף שמות המלאכים עלו בידן מבבל בראשונה ויעף אלי אחד מן השרפים שרפים עומדים ממעל לו מיכן והילך והאיש גבריאל כי אם מיכאל שרכם.

6. תלמוד ירושלמי מסכת ברכות פרק ט דף יג טור א /ה"א

רבי יודן אמר משמיה דידיה בשר ודם יש לו פטרון אם באת לו עת צרה אינו נכנס אצלו פתאום אלא בא ועמד לו על פתחו של פטרונו וקורא לעבדו או לבן ביתו והוא אומר איש פלוני עומד על פתח חצירך שמא מכניסו ושמא מניחו אבל הקב"ה אינו כן אם באת על אדם צרה לא יצווה לא למיכאל ולא לגבריאל אלא לי יצווה ואני עונה לו מיד הה"ד כל אשר יקרא בשם ה' ימלט

7. תוספתא מסכת חולין (צוקרמאנדל) פרק ב הלכה יח

השוחרט לשום חמה לשום לבנה לשם ככבים לשם מזלות לשם מיכאל שר צבא הגדול ולשום שלשול קטן הרי זה בשר זבחי מתים.

8. רמב"ן שמות, כ"ג כ-כא

(כ) הנה אנכי שולח מלאך לפניך - כאן נתבשרו שעתידין לחטוא ושכינה אומרת כי לא אעלה בקרבך (להלן לג א). לשון רש"י. ובאלה שמות רבה (לב ז) ראיתי גם כן יש מי שדורש כך שזה על דבר העגל. ויש לשאול שהרי הגזרה היא לא נתקיימה, שהקב"ה אמר לו ושלחתי לפניך מלאך כי לא אעלה בקרבך (להלן לג ב ג), ומשה בקש עליה רחמים ואמר אם אין פניך הולכים אל תעלנו מזה, ובמה יודע אפוא כי מצאתי חן בעיניך אני ועמד הלא בלכתך עמנו (שם טו - טז), ונתרצה לו הקדוש ברוך הוא ואמר לו גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה (שם יז)...והתשובה לפי הדעת הזאת, כי הגזרה ההיא לא נתקיימה עם משה בימיו... אבל לאחר מיתנו של משה רבינו שלח להם מלאך, וזה שאמר הכתוב (יהושע ה יג יד) ויהי בהיות יהושע ביריחו וישא עיניו וירא והנה איש עומד לנגדו וחרבו שלופה בידו ויאמר לו הלנו אתה אם לצרנו, ויאמר לא כי אני שר צבא ה' עתה באתי. ושם תראה ששאלו יהושע מה אדוני מדבר אל עבדו (שם יד), ולא צוה דבר שנגלה אליו בעבורו, אלא שאמר לו של נעלך מעל רגליך (שם טו), ולא בירר למה בא. אבל היתה המראה להודיע אותו כי מעתה יהיה מלאך שלוח לפניו בצבא בבאם במלחמה. וזהו שאמר עתה באתי (שם יד)... לכך נאמר הנה אנכי שולח מלאך. ועל דרך האמת, המלאך הזה שהובטחו בו בכאן הוא המלאך הגואל (בראשית מח טז) אשר השם הגדול בקרבנו, כי ביה ה' צור עולמים (ישעיה כו ד), והוא שאמר אנכי האל בית אל (בראשית לא יג), כי דרך המלך לשכון בביתו, ויקראנו הכתוב מלאך בעבור היות כל הנהגת העולם הזה במדה ההיא. ורבותינו אמרו (סנהדרין לח ב) כי הוא מטטרונו, והוא שם למורה הדרך...והנה כאשר המלאך הזה שוכן בקרב ישראל לא יאמר הקדוש ברוך הוא לא אעלה בקרבך (להלן לג א), כי שמו בקרבנו, והוא בקרב ישראל,

אבל כשחטאו בעגל רצה לסלק שכינתו מתוכם ושיהיה מלאך משלוחיו הולך לפניהם, ובקש משה רחמים וחזר ושיכן שכינתו בתוכם, ושם אפרש הפסוקים בע"ה:

9. מלאך בכיבוש הארץ

שמות כ"ג כ-לג

הנה אנכי שלח מלאך לפניך לשמרך בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכנתי כי ילך מלאכי לפניך והביאך אל האמרי והחתי והפרזי והכנעני החוי והיבوسی והכחדתי. ... לא תשתחוו לאלהיהם ולא תעבדם ולא תעשה כמעשיהם כי הרס תהרסם ושבר תשבר מצבתיהם. ... לא תכרת להם ולאליהיהם ברית.

שופטים ב' א-ה

ויעל מלאך ה' מן הגלגל אל הבכים ויאמר אעלה אתכם ממצרים ואביא אתכם אל הארץ אשר נשבעתי לאבותיכם ואמר לא אפר בריתי אתכם לעולם.

ואתם לא תכרתו ברית לישבי הארץ הזאת מזבחותיהם תתצון,

ולא שמעתם בקולי מה זאת עשיתם.

וגם אמרתי לא אגרש אותם מפניכם והיו לכם לצדים ואלהיהם יהיו לכם למוקש.

לא ישבו בארצך פן יחטאו אתך לי כי תעבד את אלהיהם כי יהיה לך למוקש.

10. חרבו שלופה בידו:

יהושע פרק ה	שמואל ב פרק כד	במדבר פרק כב
(יג) וַיְהִי בַּהַיּוֹם הַהוּא שָׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בְּיַרְיָחוֹ וַיִּשְׂא עֵינָיו וַיַּרְא וַיָּחֵה אִישׁ עֹמֵד לְנֶגְדוֹ וַחֲרָבוֹ שְׁלֹפָה בְּיָדוֹ וַיִּלָּךְ יְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ הֲלָנִי אַתָּה אִם לְצָרִינוּ.	(טז) וַיִּשְׁלַח יְדוֹ הַמַּלְאָךְ וַיְרוּשְׁלָם לְשַׁחֲתָהּ וַיִּנְחַם ה' אֶל הָרַעָה וַיֹּאמֶר לְמַלְאָךְ הַמְּשֻׁחֵת בָּעֵם רַב עֲתָה הָרַף יָדְךָ וּמַלְאָךְ ה' הִזָּה עִם גֵּרְוֹן הָאֲרֻנָּה הַיְבֹסִי.	(כב) וַיַּחַר אֶף אֱלֹהִים כִּי הוֹלֵךְ הוּא וַיִּתְּצֵב מַלְאָךְ ה' בְּדֶרֶךְ לְשֹׁטֶן לוֹ וְהוּא רָכַב עַל אֲתָנּוֹ וּשְׁנֵי נְעָרָיו עִמּוֹ. (כג) וַתֵּרָא הָאֲתָנוֹן אֶת מַלְאָךְ ה' נֹצֵב בְּדֶרֶךְ וַחֲרָבוֹ שְׁלֹפָה בְּיָדוֹ וַתַּט הָאֲתָנוֹן מִן הַדֶּרֶךְ וַתִּלָּךְ בַּשָּׂדֶה וַיִּדַּע בָּלָעַם אֶת הָאֲתָנוֹן לְהַטִּיחָהּ הַדֶּרֶךְ.
(יד) וַיֹּאמֶר לֹא כִי אֲנִי שָׂר צָבָא הִיא עֲתָה בְּאֵתִי וַיַּפֵּל יְהוֹשֻׁעַ אֶל פְּנֵי אַרְצָהּ וַיִּשְׁתַּחוּ וַיֹּאמֶר לוֹ מַה אֲדִנִּי מִיָּדְךָ אֶל עַבְדְּךָ.	דברי הימים א פרק כא (טז) וַיִּשְׂא דָוִד אֶת עֵינָיו וַיַּרְא אֶת מַלְאָךְ ה' עֹמֵד בֵּין הָאֲרָץ וּבֵין הַשָּׁמַיִם וַחֲרָבוֹ שְׁלֹפָה בְּיָדוֹ נְטוּיָה עַל יְרוּשָׁלַם וַיַּפֵּל דָוִד וַהֲקִינִים מְכֻסִּים בְּשָׁקִים עַל פְּנֵיהֶם.	

11. ספר היובלים פרק ב'

(א) ויאמר מלאך הפנים אל משה בדבר ה' לאמור. (ב) כתוב בספר תולדות השמים והארץ, כי בששת ימים כילה ה' אלהים את כל מלאכתו אשר ברא לעשות, וביום השביעי שבת ויקדשהו לעולמי עד וישימהו לאות על כל מעשיו. (ג) הן ביום הראשון ברא את השמים ממעל, והארץ והמים וכל הרוחות העומדים לפניו. (ד) ומלאכי הפנים, ומלאכי הקדושה, ומלאכי רוח האש, ומלאכי רוח סערה, ומלאכי רוחות ענני עלטה. (ה) ומלאכי הברד והכפור, ומלאכי העמקים הרעמים והברקים, ומלאכי רוחות הקור והחום, הסתיו האביב החורף והקיץ. (ו) ומלאכי הרוחות לכל מעשיו בשמים ובארץ ובכל העמקים, ומלאכי החושך והאור והשחר והערב אשר הכין בחכמת תבונתו. (ז) ואז ראינו מעשיו ונברכהו ונהללהו על כל מעשיו, כי שבע מלאכות גדולות עשה ביום הראשון.

12. בבלי סנהדרין לח ע"ב

אמר רב יהודה אמר רב. בשעה שבקש הקדוש ברוך הוא לבראות את האדם, ברא כת אחת של מלאכי השרת. אמר להם. רצונכם, נעשה אדם בצלמנו? אמרו לפניו. רבונו של עולם, מה מעשיו? אמר להן. כך וכך מעשיו. אמרו לפניו. רבונו של עולם, מה אנש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו? הושיט אצבעו קטנה ביניהן ושרפם. וכן כת שניה. כת שלישית אמרו לפניו. רבונו של עולם, ראשונים שאמרו לפניך – מה הועילו? כל העולם כולו שלך הוא, כל מה שאתה רוצה לעשות בעולמך - עשה.